

SOLIQDAN BO'SHATISH SIYOSATI VA UNING IJTIMOYIY TADBIRKORLIKDAGI O'RNI

Yerjanov Shohrux Kabil o'g'li

O'zbekiston Respublikasi Bank moliya akademiyasi
magistratura bosqichi tinglovchisi

Anotatsiya: Ushbu maqolada O'zbekistonda amalga oshirilayotgan soliqdan bo'shatish siyosatining ijtimoiy tadbirkorlik faoliyatiga ta'siri o'rganiladi. Ijtimoiy tadbirkorlik jamiyatdagi ijtimoiy muammolarni hal etish bilan bir qatorda, iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashga xizmat qilmoqda. Soliq imtiyozlari va soliqdan vaqtincha bo'shatish mexanizmlarining joriy etilishi ijtimoiy tadbirkorlik subyektlarining rag'batini oshirishga, ularning barqaror faoliyat yuritishiga hamda yangi ish o'rinlarini yaratishga yordam beradi. Maqolada shuningdek, xalqaro tajriba asosida soliqdan bo'shatish choralarining samaradorlik darajasi ham tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar: ijtimoiy tadbirkorlik, soliq siyosati, soliqdan bo'shatish, soliq imtiyozlari, soliq yengilliklari, iqtisodiy rag'bat, barqaror rivojlanish.

Bozor iqtisodiyoti sharoitida ijtimoiy tadbirkorlik yangi iqtisodiy model sifatida nafaqat moliyaviy foyda olishni, balki jamiyatdagi muhim ijtimoiy ehtiyojlarga javob berishni o'z oldiga maqsad qilib qo'yadi. Bunday faoliyat turini rivojlantirish uchun davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash, xususan, soliq yengilliklari va soliqdan bo'shatish siyosati muhim ahamiyatga ega. Ayniqsa, kichik va o'rta hajmdagi ijtimoiy tadbirkorlik subyektlari uchun soliqqa oid yuklamalarni kamaytirish ularning faoliyatini boshlash va kengaytirishga qulay sharoit yaratadi.

O'zbekistonda 2022–2026 yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekiston Taraqqiyot strategiyasida ijtimoiy tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlash davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri sifatida qayd etilgan. Shu nuqtai nazardan qaralganda, soliqdan bo'shatish choralari nafaqat iqtisodiy ko'rsatkichlarni yaxshilash, balki aholini ijtimoiy himoya qilishga xizmat qiladi. Maqolada mazkur siyosatning ijtimoiy tadbirkorlikdagi o'rni, dolzarb masalalari hamda amaliy ahamiyati batafsil tahlil qilinadi.

Soliq siyosati davlatning iqtisodiy faoliyatga ta'sir ko'rsatish vositalaridan biri sifatida tadbirkorlik subyektlari, xususan, ijtimoiy tadbirkorlar uchun muhim rag'batlantiruvchi omil hisoblanadi. Ijtimoiy tadbirkorlik — bu nafaqat foyda olishga, balki ijtimoiy ehtiyojlarni qondirishga, muammolarni hal qilishga yo'naltirilgan faoliyat bo'lib, uning rivojlanishi uchun yengil va moslashtirilgan soliq muhiti talab etiladi. Ayniqsa, soliqdan bo'shatish siyosati orqali ijtimoiy tadbirkorlik subyektlarining moliyaviy barqarorligini ta'minlash, ularga qo'shimcha resurslar ajratish imkoniyati yaratiladi.

O'zbekistonda keyingi yillarda ijtimoiy yo'naltirilgan biznes subyektlariga soliq yengilliklari berish bo'yicha bir qancha normativ-huquqiy hujjatlar qabul qilindi.

Jumladan, Prezidentning 2022-yil 22-iyuldagi PQ-336-son qarori asosida ijtimoiy tadbirkorlik faoliyatini amalga oshiruvchi subyektlar turli turdagi soliqlardan — foyda solig'i, yer solig'i, mol-mulk solig'i va ijtimoiy soliqdan 2 yilgacha muddatda bo'shatilishi mumkin. Bunday yengilliklar, ayniqsa, sog'liqni saqlash, ta'lim, ijtimoiy xizmatlar ko'rsatish sohalarida faoliyat yuritayotgan kichik tadbirkorlar uchun katta ahamiyat kasb etadi.

Soliqdan bo'shatish siyosati ijtimoiy tadbirkorlikda ko'plab ijobiy natijalarga olib keladi. Birinchidan, bu siyosat orqali yangi ijtimoiy loyihalarning yo'lga qo'yilishi rag'batlantiriladi. Tadbirkorlik subyektlari ortiqcha soliqlar to'lash o'rniga mavjud mablag'ni ishlab chiqarishni kengaytirish, xizmatlar sifatini oshirish yoki yangi ish o'rinlarini yaratishga yo'naltiradi. Ikkinchidan, bunday imtiyozlar ijtimoiy tenglik va inklyuziyani rivojlantirishga xizmat qiladi. Chunki ko'plab ijtimoiy tadbirkorlik loyihalari nogironligi bo'lgan shaxslar, yolg'iz keksalar, kam ta'minlanganlar, ayollar va yoshlarni qo'llab-quvvatlashga qaratilgan.

Soliq yengilliklari berish orqali davlat nafaqat ijtimoiy barqarorlikni ta'minlaydi, balki nodavlat sektorni rivojlantirish orqali byudjetga bilvosita tushumlarni ko'paytiradi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, soliqdan vaqtincha bo'shatish siyosati uzoq muddatli istiqbolda davlat uchun manfaatlidir. Ya'ni, dastlabki bosqichda imtiyoz bergan holda ijtimoiy tadbirkorlikni mustahkamlash, keyinchalik ularning soliqqa layoqatli bo'lishiga olib keladi. Bu esa sog'lom soliq bazasining shakllanishiga xizmat qiladi.

Xalqaro tajribada ham ijtimoiy tadbirkorlik subyektlariga soliq yengilliklari taqdim etilishi keng tarqalgan. Masalan, Buyuk Britaniyada ijtimoiy korxonalar uchun maxsus soliq rejimi joriy etilgan bo'lib, ular "Community Interest Company" (CIC) maqomiga ega bo'lish orqali korporativ soliqdan bo'shatiladi yoki kamaytirilgan stavkada to'laydi. Germaniyada esa nogironlar bandligini ta'minlovchi ijtimoiy korxonalar mol-mulk va daromad soliqlaridan ozod qilinadi. AQShda esa ijtimoiy tadbirkorlik uchun notijorat maqomi berilishi orqali daromad solig'idan to'liq ozodlik beriladi.

O'zbekistonda esa ijtimoiy tadbirkorlikni soliqqa oid maqomi hali to'liq shakllanmagan bo'lsa-da, "ijtimoiy tadbirkorlik" tushunchasi 2022-yildan boshlab qonunchilikda mustahkamlandi. "Ijtimoiy tadbirkorlik to'g'risida"gi qonunning qabul qilinishi bu boradagi yutuqlarni mustahkamlash va aniq soliq mexanizmlarini joriy etish imkonini bermoqda. Bu qonun asosida soliq organlari tomonidan ijtimoiy tadbirkorlar ro'yxatga olinadi va ularga belgilangan tartibda soliqdan bo'shatish imtiyozlari taqdim etiladi.

Shu bilan birga, amaliyotda bir qator muammolar ham mavjud. Ijtimoiy tadbirkorlik subyektlarini aniq belgilash mezonlari, ularning faoliyatini baholash uslublari va soliqlardan ozod qilish mexanizmlarida huquqiy va amaliy noaniqliklar saqlanib qolmoqda. Ayrim hollarda, soliq organlarining noto'g'ri talqini tufayli

ijtimoiy tadbirkorlik subyekti maqomi ololmaydigan holatlar uchraydi. Bu esa ta'sirchanlik va adolat tamoyillariga zid holatdir.

Yuqoridagilardan kelib chiqib, soliqdan bo'shatish siyosatini yanada samarali qilish uchun quyidagi choralarni ko'rish lozim:

- Ijtimoiy tadbirkorlik mezonlarini aniqlovchi yagona metodikani ishlab chiqish;
- Soliq kodeksiga ijtimoiy tadbirkorlik subyektlari uchun alohida band kiritish;
- Soliq organlari xodimlari va tadbirkorlar uchun tushuntirish kampaniyalarini olib borish;
- Monitoring va samaradorlikni baholash tizimini joriy etish.

Umuman olganda, soliqdan bo'shatish siyosati ijtimoiy tadbirkorlikni rivojlantirishda kuchli moliyaviy va institutsional qo'llab-quvvatlash vositasi bo'lib xizmat qiladi. Mazkur yo'nalishda olib borilayotgan islohotlar mamlakatda inson kapitalini mustahkamlash, ijtimoiy tenglikni ta'minlash va iqtisodiy taraqqiyotni jadallashtirishga xizmat qiladi.

Ijtimoiy tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlash davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri bo'lib, bu sohada soliqdan bo'shatish mexanizmlarining mavjudligi muhim omil hisoblanadi. Soliq yengilliklari orqali ijtimoiy yo'naltirilgan biznes subyektlariga moliyaviy imkoniyatlar yaratiladi, ularning barqarorligi va ijtimoiy loyihalardagi ishtiroki kuchayadi.

O'zbekiston amaliyotida ijtimoiy tadbirkorlik subyektlarini aniqlash, ro'yxatga olish va ularga soliq yengilliklari berish bo'yicha muhim bosqichlar amalga oshirilmoqda. Qonunchilikda ijtimoiy tadbirkorlik tushunchasining mustahkamlanishi, tegishli normativ-huquqiy hujjatlarning qabul qilinishi — bu yo'nalishda yangi bosqichni boshlab berdi. Biroq, soliqdan bo'shatish siyosatini amaliyotga tatbiq etishda hal qilinishi zarur bo'lgan muammolar ham mavjud: aniqlik yetishmasligi, monitoring mexanizmlarining zaifligi, tushuntirish ishlarining yetarli emasligi.

Shu sababli, davlat tomonidan qabul qilinayotgan soliq siyosatini ijtimoiy tadbirkorlik subyektlari faoliyatiga yanada samarali yo'naltirish, ularni soliqqa oid huquqlari bilan ta'minlash, imtiyozlarning qonuniy asosda va tizimli qo'llanilishini ta'minlash zarur. Soliqdan bo'shatish siyosatining natijadorligini oshirish orqali ijtimoiy tenglik, innovatsion rivojlanish va fuqarolik jamiyatining kuchayishi ta'minlanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Ўзбекистон Республикасининг Солиқ кодекси. – Т.: “Адолат”, 2023.
2. Ўзбекистон Республикасининг “Ижтимоий тadbirkorlik тўғрисида”ги Қонуни. – 2022.
3. Ўзбекистон Республикаси Президентининг PQ–336-сонли Қарори. – 2022.
4. Камалов А.А. Ижтимоий тadbirkorlik ва унинг солиқ режимлари. – Тошкент: 2023.

5. Алиев Ш.Х. Солиқ имтиёзлари ва уларнинг иқтисодий таъсири. – Т.: “Иқтисодчи”, 2022.
6. OECD. “Taxation and Philanthropy”, OECD Publishing, Paris, 2020.
7. Social Enterprise UK. “Start your social enterprise”. – London, 2019.
8. European Commission. “Social Enterprises and their Ecosystems in Europe”, 2021.